

Tlčimuková, Petra

[Pokorny, Lukas; Winter, Franz (eds.). Handbook of East Asian new religious movements]

Religio. 2020, vol. 28, iss. 2, pp. 227-231

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/Rel2020-2-10>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143567>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

hudby na úroveň pár letných zmienok o hudobnom vkuse Ásatrú motorkárov je o to zvláštnejšie, že existuje celá vetva metalu (*viking metal*), ktorá čerpá textovú inšpiráciu v severských mytológiách. Aj keď nepopieram možnosť, že pohanská hudba nemusí hrať významnú rolu v náboženskom živote amerického Ásatrú, mohol to autor aspoň stručne zmieniť. Predstavené pripomienky ale nie sú zásadného charakteru – kniha pôsobí vyvážane aj bez zahrnutia týchto tém.

Being Viking môžeme považovať za cenný dokument o aktuálnej podobe amerického Ásatrú. Kniha je zároveň podnetná aj pre európskych bádateľov z prostredia pohanských štúdií, pretože ponúka príklad vhodných teoretických a metodologických nástrojov pre štúdium etnických moderných pohanstiev. V neposlednom rade je publikácia zaujímavá aj pre bádateľov skúmajúcich súčasnú spiritualitu, pretože Calico sa venuje veľkým témam súčasnosti, akými sú strata ukotvenia jedinca v modernej spoločnosti, zmena sociálneho postavenia mužov a žien a pocity „odčarenia“ sveta v spoločnosti dominovanej racionálnou logikou, a zasadzuje ich do širšieho kontextu modernej americkej spoločnosti.

MICHAL PUCHOVSKÝ

Religio: Revue pro religionistiku

28/2, 2020, 225-227.

<https://doi.org/10.5817/Rel2020-2-9>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Lukas Pokorny – Franz Winter (eds.), *Handbook of East Asian New Religious Movements*,

Leiden – Boston: Brill 2018,
620 s.

ISBN 978-90-04-36205-5.

Tato pozoruhodná publikace vznikla jako v pořadí šestnáctá příručka série Brill Handbooks on Contemporary Religion s Carole M. Cusack (University of Sydney) a Jamesem R. Lewisem (University of Tromsø) jakožto editory. Monumentálnost projektu dokresluje fakt, že trvalo celých osm let, než se celá, více jak šest set stránková, publikace dostala na světlo světa, aby o rok později obdržela cenu Best Edited Volume Prize od ICAS (The International Convention of Asia Scholars).

Kompozice knihy je přehledná. Autoři si byli velmi dobře vědomi lingvistických úskalí anglické publikace pokrývající jazykově různorodé oblasti, a tedy hned na prvních stranách je část věnovaná problematice přepisu. Prakticky to znamená, že každá kapitola užívá jiný, pro danou jazykovou oblast nejstandardnější, systém romanizace. Po úvodní kapitole následují čtyři hlavní oddíly věnující se jednotlivým geografickým oblastem východní Asie – Japonsku, Koreji, Číně a Vietnamu. Úvodní kapitola reflektuje diverzitu významů skrývajících se pod pojmem „východní Asie“ (bere v úvahu jeho politické, geografické i kulturní dimenze – pro knihu zásadní kulturní, či přesněji náboženskou spojitost mezi zahrnutými zeměmi) i druhým pro publikaci klíčovým termínem „nová náboženská hnutí“ (dále NNH) (v této souvislosti dává důraz na kontext výskytu jednotlivých hnutí). Každý z oddílů disponuje vlastním úvodem, v němž je představen specifický kontext dané země a její náboženské prostředí, a vyjadřuje se k pozici tzv. třech učení (taoismu, buddhismu a konfucianství) ve vztahu k náboženským

inovacím vznikajícím ve východní Asii od 18. století.

Oddíl věnující se japonským novým náboženským hnutím sestává z úvodu, jehož autor Franz Winter diskutuje typologie japonských NNH a jejich pozici ve vztahu k japonské legislativě i starším náboženským tradicím, a dvanácti kapitol nabývajících se více či méně známými příklady hnutí. Jedná se o nejdelší část celé publikace. První z kapitol z pera Barbary Rossetti Ambros a Timothyho Smithe se věnuje ve světě známému hnutí Tenrikyō, které aktivně vystupuje zejména v oblasti mezináboženského dialogu. Nancy K. Stalker přispěla kapitolou o dalším z šintoismu vycházejícím NNH Ōmoto, o němž je možná již méně známo, že stojí za vznikem a šířením bojového umění Aikidō a, snad trochu kuriozně, nadále podporuje užívání esperanta. V současnosti ve veřejném prostoru poměrně aktivnímu a na rozdíl od mnoha dalších hnutí politicky nekontroverznímu hnutí Perfect Liberty Kyōdan se věnovala Monika Schrimpf. Jako fascinující příklad hnutí spájějícího v sobě tradicionalismus i progresivitu popsala Birgit Staemmler Seichō no Ie, jedno z největších japonských NNH se silným internacionalizačním přesahem. Zřejmě nejpoblábnější hnutí, které v této sekci nemohlo chybět – na Ničirenově buddhismu založené Sōka Gakkai, představila Anne Mette Fisker-Nielsen. Ta se odvážíla i spekulovat o budoucím vývoji organizace po smrti jejího charismatického vůdce Daisaku Ikedy. Dalším hnutím s významným počtem členů v Brazílii je Sekai Kyūseikyō, o jehož působení píše Hideaki Matsuoka. Mezi méně prozkoumaná hnutí nepochybně patří Shinnyoen, o němž píše Victoria Rose Montrose jakožto o formě laicizovaného esoterického buddhismu (*mikkyō*), vedle již známější školy Tendai a Shingon třetího tohoto typu. Jeden ze současných nejvýznamnějších odborníků na východoasijská náboženství Ugo Dessi se věnuje hnutí Risshō Kōseikai, jehož základem je, stejně jako je tomu například u Sōka Gakkai, učení *Lotosové sūtry*. Dessi zdůrazňuje, že i přes spíše národně ohraničené působení této organizace je možno vidět i globální potenciál tohoto hnutí v oblasti environmentálního aktivismu (s. 172).

Kapitola jedenáctá zpravuje o hnutí Sūkyō Mahikari neboli Právě světlo a o jeho ústředním rituálu, v jehož rámci dochází k přímému předávání božského světla, tedy duchovní očistě, mezi dávajícím a přijímajícím (s. 176). Gregory Wilkinson upozorňuje, že i přes kontroverznost těchto léčebných praktik z pohledu klasické medicíny je toto hnutí zastoupeno celosvětově prostřednictvím středisek nazývaných *dōjō*, především v Jižní Americe. Hnutí, které rozhodně v tomto oddíle nemohlo chybět, je nevalně celosvětově proslulé Aum Shinrikyō, založené roku 1984 Asaharou Shōkō. Erica Baffelli se zabývá nejen jeho pohnutou minulostí, ale posouvá pozornost i směrem k současnému působení hnutí, které po roce 1995, kdy uskutečnilo sarinové útoky v tokijském metru, změnilo název – od roku 2000 vystupuje jako Aleph. Následně vznikla ještě odnož Hikari no Wa, nicméně dodnes zůstávají obě organizace pod silným dohledem kontrolních úřadů. Jako poslední v řadě japonských NNH představuje Franz Winter Kōfuku no Kagaku, ve světě známé pod anglickým ekvivalentem Happy Science. Hnutí bývá především díky svému eklektickému charakteru a praktikám zvaným *channelling* často zahrnováno pod hlavičku New Age.

Druhý oddíl na prostoru osmi kapitol pokrývá oblast Koreje, jejíž historie i současnost je úzce spjatá s Japonskem a vnitřní polarizací země, což se projevuje i na situaci tamějších NNH. Lukas Pokorný otevírá úvodní kapitolu precizním a detailně zpracovaným přehledem a kritickým zhodnocením užívané terminologie. Co do kvantitativních ukazatelů upozorňuje, stejně jako Winter, na výraznou diskrepanci mezi oficiálními statistikami a počty členů deklarovaných hnutími samotnými, které oficiální čísla značně převyšují. Velkou pozornost Pokorný věnuje historické periodizaci a ukazuje, že politické zvraty posledních sto padesáti let znamenaly také zásadní obměnu politiky státu vůči náboženství. Dnes v Jižní Koreji, na níž se tento oddíl nutně omezuje, neexistuje speciální zákon zaměřený na náboženské organizace. Namísto toho mohou komunity žádat o status neziskové organizace, sdružení či, méně často, nadace (s. 251). Prvním z hnutí, před-

staveným Paulem L. Beirnem a Carlem F. Youngem, je Tonghak, později známé jako Ch'ondogyo. Založeno bylo roku 1860 s cílem vytvořit nové náboženství vycházející z původních korejských a obecně východoasijských tradic. Do těchto tendencí se promítaly anti-neo-konfuciánské a egalitářské ideje, v jejichž jádru byla snaha osvobodit podrobený korejský národ a sjednotit božskou a lidskou složku. Toto v Koreji ne zcela úspěšné hnutí nezaznamenalo ohlas ani ve světě. Zajímavostí ovšem je, že má své členy také v Severní Koreji. Také Taejonggyo, do angličtiny překládané jako Teaching of the God-Man, lze řadit mezi hnutí opírající své učení o původní korejské náboženské tradice, jejichž kořeny nachází až ve 13. století. John Jorgensen upozorňuje, že toto nacionalisticky orientované hnutí také disponuje vizí sjednocení Koreje. Další hnutí zaměřené na rolníky a současně proti konfuciánství, Wönbulgyo, ve své studii diskutuje Bongkil Chung. Toto hnutí v literatuře nalezneme pod označením Wön Buddhism či v anglickém ekvivalentu Circle Buddhism. Právě toto hnutí, s chrámy rozprostírajícími se na pěti kontinentech, je v Jižní Koreji uznáno hlavním náboženstvím země. Světově nejpobulárnějším a nejvlivnějším korejským hnutím je nicméně Hnutí sjednocení (Unification Movement), spíše známé jako Církev sjednocení (Unification Church), o kterém píše Lukas Pokorný. Upozorňuje mimo jiné na často přehlížený fakt, že toto hnutí je vlastně „klastrem organizací, obchodů, iniciativ a kampaní směřovaných po milenialistické trajektorii a dohromady tvořících organizaci s náboženským jádrem“ (s. 321). Kromě mnoha vlivných vzdělávacích institucí a obchodních organizací je hnutí také vlastníkem několika významných médií, mezi nimiž figurují například *The Washington Times*. Pokorný načrtává vývoj po Munově smrti v roce 2012 a působení jeho charismatické pokračovatelky Han Hak-cha a zároveň upozorňuje na paradox vlastní mnoha dalším NNH, kde na jedné straně nalezneme jasné aspekty doktrinálního a institucionálního koreanocentrismu, doplněné, na straně druhé, silným interkulturním nábojem a agendou. Hnutí Yöüido Sunbogüm Kyohoe, založené roku 1958, představuje

dnes největší letniční hnutí v Jižní Koreji i celosvětově. Hui-yeon Kim informuje na základě dlouhodobého etnografického výzkumu o aktivitách hnutí, jež je součástí celosvětové organizace Assembly of God a dalece přesahuje rámec země původu. John Jorgensen v kapitole dvacáté píše o početném hnutí Taesunjillihoe (v doslovném překladu nazývaném Association of the Truth of the Grand Tour), jehož cílem je nastolit „nebe na zemi“ (s. 360). Toto hnutí bylo usvědčeno z mnoha násilných akcí včetně zabití vlastních apostátů či finančních nesrovnalostí, čímž se řadí k mnoha dalším společensky kontroverzním NNH. Zůstává nicméně atraktivní alternativou náboženského vyžití Korejců, v níž se spájí prvky tradiční lidové korejské a šamanistické tradice s moderními pseudovědeckými poznatky (s. 378). Posledním příkladem korejského NNH je Tan Wöltü, mezinárodně známé spíše pod názvem Dahn World (DW). Tato organizace vznikla jakožto taoismem inspirovaná skupina v 80. letech 20. století, aby se později stala největším taoistickým hnutím s centrály po celém světě. Jistě pozoruhodné praktiky vyznavačů tohoto náboženství neunikly pozornosti Donalda L. Bakera, který se věnuje popisu speciálních technik dýchání energie v rumělkových polích, později nahrazených technikou dýchání mozdem a dalšími cvičeními určenými k udržování životní energie. Baker si všímá, že na rozdíl od mnoha dalších NNH absentují u Tan Wöltü jasné definované etické cíle, přičemž se samo také nechápe jako náboženství, ale jako spirituální organizace disponující záračnými technikami.

Část věnující se čínským hnutím je uvedena kapitolou z pera Edwarda A. Ironse. Ten diskutuje limity využití teoretických modelů NNH na příkladech čínských hnutí, konkrétně na nejznámějším hnutí Fälün Göng. Kapitola poskytuje kvalitní přehled proměnlivého a vnitřně nejednotného vztahu čínského státního aparátu a náboženství v průběhu 20. století, který je často zjednodušován odkazem na ilegální náboženství a protipověrečnou státní politiku (s. 410-415). Irons upozorňuje, že u SARA (State Administration for Religious Affairs) nejsou registrována zdaleka všechna nábožen-

ství, to nicméně neznamená, že všechna neregistrovaná náboženství jsou ilegální ani že všechna ilegální náboženství jsou aktivně potlačovaná. Mapuje rozličná pojetí toho, co je Čína, přičemž geograficky kapitola pokrývá také Taiwan, ovšem jakožto autonomní území spadající pod kulturní region Číny (s. 422). Oproti předchozím úvodům tento nabízí více politologicky laděný vhled. Jako první z šesti hnutí je představeno Yíguàn Dào (Way of Heaven) s kořeny sahajícími hluboko do předmoderní Číny a vycházející z tzv. třech učení Číny – taoismu, buddhismu a konfucianství. Po vzniku České lidové republiky roku 1949 bylo hnutí zakázáno a dodnes přežívá v zahraničních komunitách, zejména pak na Taiwanu. Yu-Shuang Yao ve své kapitole pojednává o Fójìào Cìjì Gōngdé Huì (Buddhist Compassion Relief Society), založeném roku 1966 na Taiwanu buddhistickou mniškou známou jako Dharma Master Zh.ngy.n. Toto hnutí svým charakterem spadá do kategorie humanistického či angažovaného buddhismu a je prvním náboženským hnutím registrovaným čínskou vládou jako charitativní organizace mimo kontinentální Čínu. Kapitola dvacet pět představuje Fóguāngshān jakožto hnutí vycházející z mahajánového buddhismu. Je dalším z příkladů buddhistického modernismu, na kterém badatelé zkoumají způsoby adaptace náboženství na probíhající technologické, sociální a politické změny. Toto hnutí, píše Marcus Günzel, například založilo vlastní televizní stanici Fóguāng (s. 474) a i dalšími způsoby se snaží přemostit průrvu mezi náboženskou komunitou a sekulární společností. Esther-Maria Guggenmos se věnuje dalšímu buddhistickému hnutí, které disponuje, stejně jako to předcházející, jak mnišskou, tak laickou větví. Fǎgūshān neboli Dharma Drum Mountain, mající centra na Taiwanu a v New Yorku, se profiluje jako zástupce angažovaného buddhismu se silným aktivismem ve směru environmentalismu a cílí na urbání populaci. Velmi mladý NNH, které vzniklo roku 1991, je Quǎnnéngshēn Jiàohuì neboli Dōngfāng Shāndiàn. Také toto hnutí se profiluje jakožto silně mezinárodně orientované, publikuje online i tištěné zdroje v patnácti jazycích. Emily Dunn

vyzdvihuje dovednost, s níž se hnutí zhostilo adaptace vlastní verze protestantismu na čínské prostředí, kde je jakákoliv forma křesťanství mnohými nadále považována za „cizí náboženství“ (s. 504). Hnutí představuje organizaci identifikovanou čínskou vládou jako „evil cult“ a tisíce jeho členů zažilo věznění. Zároveň si od roku 2014 nese stigma odpovědnosti za vraždu ženy v jedné z poboček McDonaldu. Nesporně světově nejznámějším čínským NNH je Fǎlún Gōng, o kterém v následující kapitole píše Benjamin Penny. Cvičební a meditační techniky vyvinuté tak, aby kultivovaly energii dechu, jsou hlavním zdrojem entusiasmu praktikujících, na kterém hnutí v průběhu 80. a 90. let začalo stavět svou existenci. Dnes se především kvůli perzekucím, kterým členové v kontinentální Číně čelí, dostalo hnutí do širokého povědomí.

Poslední čtvrtý oddíl se zaměřuje na vietnamská hnutí a je svým objemem nejskromnější. Také na území dnešního Vietnamu měla tzv. tři učení zásadní vliv na stávající podobu náboženské scény. V úvodu Sergei Blagov informuje, že náboženské záležitosti byly vzhledem k dramatické politické situaci ve Vietnamu dlouho mnohem méně výrazným tématem (s. 547). Dnes zůstávají náboženství pod silnou kontrolou státního aparátu, který potírá projevy tzv. pověřivosti a vynucuje si povinnou registraci náboženských organizací. Velkou motivací k zakládání konkrétních NNH se v minulosti staly rebelie proti francouzským kolonialistům, v rámci kterých ovšem celá společnost zažívala vnitřní rozpolcenost mezi vietnamským patriotismem a evropským vzděláním nových lokálních elit (s. 553). Ve Vietnamu často působí silně sociálně a politicky angažovaná hnutí, z nichž jako nejznámější příklady mohou sloužit Cao Đài a buddhistické hnutí Hòa Hảo. První ze dvou kapitol a zároveň předposlední kapitola knihy se tedy zaměřuje na hnutí Đai Đạo Tam Kỳ Phổ Độ neboli Cao Đài – hnutí disponující nepříliš velkou, ale v šestnácti zemích přítomnou diasporou. Jérémy Jammes představuje tuto organizaci jako původně silně antikolonialisticky orientovanou, ovlivněnou spiritismem ve svých praktikách a zároveň katolickou církví

ví ve věcech vnitřní struktury. Oficiálně bylo hnutí založeno roku 1926 a bylo tak také ohlášeno koloniální vládě (s. 569). Synkretická povaha tohoto náboženství, které nabralo na síle na konci 20. let, se prolíná s humanistickým a milenialistickým poselstvím. Z doktríny Cao Đai vyplývá, že má ambici stát se státním náboženstvím. Jeho pohnutá historie, v níž se střídá značný politický vliv v jižním Vietnamu s úplným zákazem působení od 70. let, je nyní vystředána stavem, kdy je organizace státem oficiálně registrovaná jako náboženství. V poslední jedenatřicáté kapitole Pascal Bourdeaux pojednává o neméně výrazném hnutí Phật Giáo Hòa Hảo, ve světě známém spíše pod názvem Hòa Hảo Buddhism, které má počátky v roce 1939 a orientuje se především na vietnamskou populaci. Proces sjednocování země pod nadvládou komunistů, započatý roku 1975, znamenal pro existenci hnutí problém. Až v průběhu 90. let bylo hnutí znovu uznáno jako jedno z šesti registrovaných náboženství Vietnamu, a to vedle buddhismu, římského katolictví, protestantismu, islámu a Đai Đạo Tam Kỳ Phổ Đô.

Z celkového pohledu je publikace bezesporu vysoce kvalitním příspěvkem, který nabízí nejen obecný přehled o náboženské situaci v zemích, jež mají v očích veřejnosti stále jistý punc tajemna a exotiky, ale také ukazuje obrovskou dynamiku vztahu NNH k jiným náboženstvím na pozadí mnohdy komplikovaného politického vývoje, dekolonizačních procesů, válečných stavů, vnitřních štěpení či naopak slučování. V neposlední řadě také nepřímo představuje různorodost podob demokracií a totalitárních zřízení v posledním století a půl. Svým specifickým zaměřením na svěbytné, ovšem okrajové téma nových náboženských hnutí uvádí znalosti o společenské situaci v těchto zemích do nových souvislostí. Koneckonců, jak už samotné názvy hnutí naznačují, často se nejedná o organizace s malými lokálními ambicemi.

Některé kapitoly jsou kondenzovanou verzí autorských monografií, jiné originálními příspěvky vycházejícími převážně ze studia primárních pramenů a terénních výzkumů. Jednotná struktura každé ze studií

usnadňuje orientaci v objemném díle a přidává na kvalitě i ve smyslu komparability jednotlivých kapitol. Ty se skládají ze standardizovaných částí: Úvod, Historie a vývoj, Doktrínální aspekty, Každodenní život a hlavní rituály, Současný vývoj. Největší pozornost je přitom věnována historickému vývoji, v němž autoři mapují posledních zhruba dvě stě let. Vše je doplněno precizně propracovanými poznámkami pod čarou a komplexní bibliografií zahrnující ve všech případech také primární literární zdroje v náležitých jazycích. Je potěšující, že editoři poskytli prostor pro prezentaci také méně známým a mladším akademikům, jejichž precizní práce se tak může dostat do širšího povědomí.

Knihu ocení každý student religionistiky zajímající se o asijská náboženství, ale svou kvalitou přesvědčí i největší odborníky. V celkovém náhledu je těžké této objemné publikaci něco závažného vytýkat. Snad jen nevyváženost rozvržení jednotlivých hlavních částí, kdy je největší prostor věnován japonským hnutím a naopak nejméně prostoru získala poslední část věnovaná Vietnamu. Dojem, který čtenář v prvních chvílích získá, tedy že každá z částí příručky by mohla vydat na samostatnou knihu, se díky tomu nedá obhájit. Odborníci by také mohli namítnout, že slabším místem knihy je teoretická diskuze nad modely NNH, a vyvstává tak otázka, do jaké míry je příručka plnohodnotným příspěvkem v této oblasti. Je ale nutné říct, že teoretická diskuze není primárním cílem této publikace – ta je svým charakterem spíše přehledová. V tomto ohledu naopak předčí mnohá očekávání. Příručku osobně považuji za zcela nepostradatelnou součást výbavy knihoven nejen všech religionistických pracovišť, ale především odborníků a studentů zabývajících se náboženskou a politickou situací a moderní historií zemí východní Asie.

PETRA TLČIMUKOVÁ

Religio: Revue pro religionistiku

28/2, 2020, 227-231.

<https://doi.org/10.5817/Rel2020-2-10>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).